چاوپێکەوتن لەگەڵ یوسف عەزەدین......

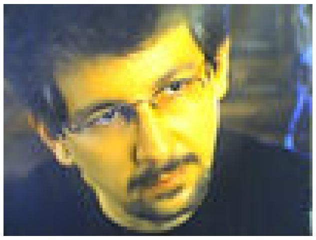

یوسف عیزەدین

"جگەر خوێن" جگە لەبەکارهێنانی زاراوە سوواوەکانی خاك و نیشتمان و هاوشێوەکانی و سەرپێی بوونی ئەوەی کەدەیڵێت تەنها یەك دێڕی جیدی نییە

سازدانی: **سۆران عەزیز**

کوردستان راپۆرت: **لەکاتی نووسینی رۆمانی مێژوویدا ئایا رۆماننووس دەوری مێژوونووس دەبینێت؟ یان ئازادە لەوەی رووداوەکان بەشێوەی نوێ بگێڕێتەوە؟**

یوسف عیزەدین: مێژوو یان مێژووگەرایی و بەمێژووکردن و لەناومێژوودا بوون و چەمکەکانی تری ئەو زاراوەیە، لێوانلێوە لەئیشکالییەتی فامکردن و راڤەو شیکاری جیاوازو ناکرێت بەسانایی لەئاست یەکێکیاندا رابوەستین، چونکە دەبێت بپرسین مێژوو چییە؟ مێژوو بۆ چی؟ ئەمە جگە لەوەی دەبێت لەوە بپرسین مێژووی کێ؟ مێژوو شتێکی بەڵگەنەویست و سەلمێنراو و سەقامگیر نییە، بەڵکو ناجێگیرو بێلەنگەرو ناسەقامگیرە. مێژووی نووسراو یان مێژووی نەنووسراو، مێژوو وەك تێکست یان مێژووی دەرەوەی تێکست و ئەمانەو زۆر شتی تر دەبنە پرسیار.

مێژووگەرایی لای"تۆرین" گۆڕینی چالاکییە بۆ شێوازێکی کۆمەڵایەتی کەهەڵسوڕان و کرداری تێدا دەبێتە کۆمەڵێك ڕێچکەو ئاراستە و ئەوەی ئەمەش دیاریدەکات ئەو شێوازەیە کەکۆمەڵگە لەمیانییەوە کردار بەسەرخۆیدا دەسەپێنێت و مێژووگەرایش لەکۆمەڵێکەوە بۆ کۆمەڵێکی تر دەگۆڕێت و هەر کۆمەڵێکیش شێوازێکی جیاوازی کردەی ئەکشنی مێژووگەرانەی هەیە و هەرچەندەش کۆمەڵ لەئاست پیشەسازیشدا لاواز بێت، ئەوەندە مێژوو گەرابوونی لاواز و سەرزارەکی دەبێتەوە و بەسیمبۆلکردن بەسەر ئەقڵانیەتدا زاڵ دەبێت و لەهەمووشی گرنگتر بەڕای"تۆرین" ناکرێت لەمێژوو بگەین ئەگەر تەنها لەڕوانگەی بەشداربووانیی و گۆشەنیگای هێزو دەسەڵات و دەوڵەتەکانەوە تێی بڕوانین.

مێژوو پێکهاتەیەکی یەکانگیرو سەربەخۆ نییە، لەچەندین جومگەو بڕگەو کایەو بواری جیاجیا پێکهاتووە، بەدەر لەبوون یان نەبوونی سەربەخۆیی بوونی، بەشێوەیەکی سەرەکی ئەوە ئێمەین وای دەبینین لەکاتێکدا ئەوانی تر بەشێوەیەکی تری دەیبینن و بەمشێوەیە مێژوو دەبێتە ئەو شت و شتانەی بەدەر لەزاراوەکان لەنێو بوونی تاك و کۆمەڵەکاندا ئیدامە بەبوونی خۆی دەدات و زۆرجار هیچی ئەوتۆی لەگەڵ حیکایەت فەرق نییە، نەك وەك رەگەزێکی حیکایەت ئامێزانە بەڵکو زۆر جار هەر بەتەواوی حیکایەتە و ئەمەش ئیشکالێکی گەورەیە، لەڕوویەکی ترەوە مێژوو قسەکردنە لەباس و خواسی کەسێکی تر کەلەئان و ساتێکدا بڕگەو بەشێکی رووداوێك یان هەبوویەکی بینیوە، گێڕانەوەی ئەو بینینەش ئەوەیە کەدواتر چ لەڕێی ئاخافتنەوە بێت وەك تێکستێکی نەنووسراو یان لەڕێی نووسینەوە بکرێتە نووسراو مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت، ئەوەی مێژووی سیحرو شەعوەزەو فێڵ و تەڵەکەکانی حەللاج و تەنانەت ئەوانەش کە کەرامات و نوورانییەت و سۆفیگەرێتی ئەو پیاوەمان بۆ دەگێڕنەوە پاشتر دەبێتە نووسراو و ئێستا لەبەردەستی ئێمەدایە، بەڵام بەبەراورد لەگەڵ شیعرەکانی حەللاج و کتێبێکی بەناوی"تاسین ئەلئەزەل وەلئیلتیباس"و ئەو بیروڕایانەی لەو کتێبەدا خستوویەتیە روو زۆر جیاوازن. هەر بۆ نموونە نووسینەوەی مێژووی ماوەیەکی نزیکی کورد لەکتێبەکانی

قۆناغەکانی ئێستای خوێندندا بەبەراورد لەگەڵ ئەوەی زۆربەمان ئاگادارین کەلەڕاستیدا چۆن بووە و زۆر جیاوازبووە لەوەی کەلەو کتێبانەدا باسی لێوەکراوە.
ئەوەی بەلای ئێمەوە گرنگە مێژووی نەگوتراو و نەزانراوی شتەکانە، نووسینەکانی "فۆکۆ" لەوبارەیەوە بابەتی گرنگن وەك نووسینی لەبارەی"مێژووی سێکس"و"مێژووی شێتی"ەوە. سەبارەت بەشێتی پێی وایە تەنها پەنهانەکانی شێتی و بوونی لەکەناری مرۆڤایەتیدا، یارمەتی مرۆڤ دەدات بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ دڵەڕاوکێ و نیگەرانی دەرحەق بەمەرگ و هەر بۆیەش شێت لەئەدەب و هونەردا بەچەشنی کەسێکی زاناتر لەکەسێکی ئاقڵ وێنا دەکرێت. وێناکردنی مێژوو بەبێ هەڵوێستەکردن لەسەر مێژووی شێتێتی و دەیان مێژووی تر کارێکی شیاو نییە. لەکاتێکدا ڕۆژئاوا لەپاش ڕێنیسانسەوە کار بۆ جیاکردنەوەی شێتەکان دەکات لەکۆمەڵگە، بەلام لەڕۆژهەلاتدا شێتەکان لەنێو شەقامەکاندا بەرەلاکراون و بوونیان ئاساییە ئەگەر مەترسیداریش بن. بوونی دیکاتۆرێکی شێتی وەك "نیرۆن" لەمێژوودا مایەی هەڵوێستەکردنە، سەرباری هەموو شتەسەیرو سەمەرەکانی، کار گەیشتە ئەوەی پێشنیاز بکات لەجێی شەڕکردن لەگەڵ دوژمنەکانیدا خۆی و سوپایەکی گەورە لەسۆزانیی و گۆرانیبێژ بچنە بەردەم سوپای دوژمن و گۆرانییان بۆ بڵێن، هەر ئەمەش بووە هۆکاری کوشتنی. گۆڕانی تێڕوانین بۆ شێتی بەپێی قۆناغەکان گۆڕانی بەسەرداهاتووە، لەسەردەمێکدا"دی ساد" بەکەسێکی ئاقڵ حیساب نەکراوە، بەلام لەمرۆدا وانییە.
سەبارەت بە"مێژووی سێکس"یش "فۆکۆ" بەوردەکارییەکی زۆرو خوێندنەوەیەکی وردەوە خۆی لەقەرەی نەگوتراوەکانی ئەو دنیا پەنهانە دەدات. بۆ نموونە لەهەڵسەنگاندنی گریکییەکاندا ئاماژە بەوە دەکات کەخواردن لایان کەوتۆتە پێش سێکسەوەو سێکسکردنیش لەگەڵ کوڕی گەنجدا کەوتۆتە پێش سێکسکردن لەگەڵ مێینەو حیسابنەکردن بۆ هیچ بەهایەکی ئەخلاقیی وەك ئەوەی دواتر ئەفلاتون تیۆریزەی دەکات و لەسەردەمی مەسیحییەتیشدا دەگاتە ترۆپك. لەئەوروپا گۆڕانی تێڕوانین بۆ سێکس لەچاخی هەڤدەیەمەوە دەست پێدەکات و لای"دی ساد" خۆراك دەبێتە مەجازێك بۆ شەهوەت و سێکس دەخرێتە پێش خواردنەوە.
ئاشکرایە قسەکردن لەسەر مێژووی شتەکان زۆر بەرفراوانەو بێشومار نموونەمان لەبەر دەستدایە، بۆ نموونە مێژووی حەجکردن و بەتایبەتیش ئەوەی زۆر سەرنجم ڕادەکێشێت حەجکردنی بودیستەکانە، بەچەند مانگێك و بەسکەخشکێ بەنێو قوڕو لیتەو بەفردا بەسەر ئەو چیایەدا هەڵدەزنێن کەگوایە سەردەمانێك بودا لەئەشکەوتێکیدا نیشتەجێ بووە، ئەو حاجییانە لەپێناو بینینی شوێنیکدا یان ئەزمونکردنی هەستێکدا هەلاکەت و شەکەتییەکی بێوێنە دەچێژن و ئەشکەنجەیەکی توندی جەستەی خۆیان دەدەن و سەرباری ئەوەش بەڕوویەکی گەشەوە ڕێگە دەبڕن.
قسەکردن لەسەر بەکاربردنی مێژوو وەك ڕەگەزێك لەڕۆماندا، جیاوازە لەنووسینی ڕۆمانێکی مێژوویی یان کارکردن لەڕۆمانێکدا بەتەسەوورێکی مێژوویی، یان بەکارهێنانی ئەتمۆسفێرێکی مێژوویی بەمەبەستێك لەڕۆمانێکدا، چەندین شتی تریش کەدەکرێت کاری لەسەر بکرێت. هەموو ئەمانەش پەیوەستە بەخودی نووسەرو ئەزموونییەوە، کاتێك نووسەرێکی تەقلیدی مامەڵە لەگەڵ بابەتگەلەکانی مێژوودا دەکات، هەر چییەك بکات شتێکی باش نانووسێت و تێڕوانین و بۆچوونە باو و سواوەکان تێپەڕناکات. ئەمە جگە لەوەی مێژوو کەرستەیەکی لەکارکەوتووەو هەمیشە شتێکە لەڕابردوودایە جا ڕوویدابێت یان ڕووینەدابێت، لەڕاستییەوە نزیك بێت یان لەڕاستییەوە دوور بێت. کێشەکە لەوەدا نییە واقیعێکی مێژوویی دیاریکراو چیبووە، چۆن بووە، بۆ بووە، سەرباری ئەوەی کەوەلامێکی ڕاستت چنگ ناکەوێت، کاری ئێمە خوێندنەوەی ئەوەیە کەڕوویداوە یان ڕووینەداوە. وەك پێشتریش ئاماژەم بە"نەورۆز"داوە، ئەگەر هێنرابێتە نێو مێژووی کوردەوەو بەرگێکی ئەفسانەیشی بەبەرداکرابێت، بەلام هەر خودی ئەو ئەفسانەیەی کەلەبارەیەوە دەگێڕدرێتەوە ئەگەر لەڕوانگەیەکی تەفکیکییەوە تێی بڕوانین، بوونی مێژوویی و واقیعیبوونی ڕووداوەکە هەڵدەوەشێنێتەوەو بێ هیچ پێچ و پەنایەك دەگەیتە ئەوەی ئەو ڕۆژە هیچ پێوەندییەکی بەکوردەوە نییەو بوونی وەك بۆنەیەکی نەتەوەیی کارەساتەو زیانی زیاترە لەسوودی و ڕەنگە بەئاستەمیش ئەقڵیەتی ناسیۆنالیستی کورد گەر لەداهاتووشدا بێت بتوانێ دەستبەرداری ببێ. بەلام کاتێك ناسیۆنالیستە فاشییەکانی ئیتالیا و نازییەکانی ئەڵمانیا حیکایەتە ئەفسانەییەکانیان زیندوو

دەکردەوە بۆ باڵاکردن و خستنەگەڕی فیکری ناسیۆنالیستی خۆیان لەچڵەپۆپەی فاشیزم و نازیزمدا، بەڕاستی شتێکی سەربەخۆیان دەدۆزییەوە کەتایبەتمەندێتی خۆیانی پێوە دیار بێت و هی کەسی تر نەبێت. ئەگەر کورد بەدرێژایی مێژوو پاڵەوانێکی واقیعی یان ئەفسانەیی هەبووبێت ئەوە بێگومان "کاوە"نییەو کەسێك یان کەسانێکی تربوون و هەر زوو لەیادەوەرییەکانیدا سڕدراونەتەوە، هەروەك چۆن زۆرترین ژمارەی کورد دەستبەرداری ئایینی پێشووتری خۆیان بوون و تائێستاش لایان نەبۆتە گرفت و پرسیارێکیان نییە. لێرەدا دەبێت ئاماژە بەگرفتێکی دیکەی کورد بدەین، ئەویش گوێزانەوەی زانراوەکانی پێشووتری لەڕێی ئاخافتن و گێڕانەوە بووە نەك نووسین، ئەمە لەکاتێکدا کۆنترین شارستانییەتی مرۆڤ وردترین شتی رۆژانەی لەسەر قووڕ نووسیوە، یان لەسەر بەرد هەڵیکەندووە. هێشتاکە چەندین بەڵگە نامەی سەردەمی "داریوس" ماون، جگە لەو پسووڵانەی کەخەڵکی خۆراکیان پێ وەرگرتووەو تێیدا نووسراوە دەبێت بەحیساب و بەکیتاب چی وەربگرێت.

"فۆکۆ" باس لە"هیپۆمنێناتا" دەکات وەك ڕووداوێکی مێژوویی گرنگی مێژووی نووسین لەسەردەمی کۆنی گریکەکاندا، "هیپۆمنێناتا" وەك دەفتەری حیسابات و دەفتەری تۆمارکردن ناسراوە لەگریکداو هەر کەسێکی خوێنەوار هەیبووەو لەئەنجامی تێدا تۆمارکردنی زۆربەی ئەو شتانەی کەخوێنراونەتەوە یان گوێبیستی بوون یان بیریان لێکردۆتەوە سەرئەنجام وەك دەفتەرێکی بیرەوەری لێ هاتووەو بۆتە سەرەتایەك بۆ نووسینی لەوەو دواتری وتاری میتۆدی. "فۆکۆ" دەڵێت چەند"هیپۆمنێناتا" شەخسی بووبێت، نابێت وەك دەفتەری بیروەری گەرموگوڕی رۆژانە تێیبڕوانین، یان وەك بەسەرهاتی ئەزموونە رۆحییەکان. چونکە مەبەست لەنووسین تێیدا کەشفکردنی نهێنی و نەگوتراوەکان نەبووە، بەڵکو کۆکردنەوەی هەر شتێکە کەخوێندرابێتەوە یان گوێبیستی بووبێتن، بەمەبەستی پێوەندی کردن لەگەڵ خودو خۆ دروستکردن بووە.

کوردستان راپۆرت: ئاستی رۆمانی کوردی چۆن دەبینن،ئایا رۆمانی کوردی توانیویەتی کەڵك لەڕەوتە تازەکانی ئەدەبی جیهانی وەربگرێت و بۆ بەرژەوەندی ئەدەبی کوردی بەکاری بهێنێت، ئایا رۆماننووسی کورد تاچەند توانیویەتی فرەدەنگی بەکاربهێنێت بەبێ ئەوەی تەکنیکی ئەو ژانرە بشێوێنێت؟

یوسف عیزەدین: ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ئەو دەمانەی مرۆڤ لەنێو ئەشکەوتەکاندا ژیاوەو لەسەر دیوارەکانی وێنەی کێشاوە، یان لەسەر تاتە بەردی نزیك ئەشکەوتەکان هەمان کاری کردووە، دەبینین هەوڵێکی زۆری داوە بۆ وەجووڵە خستنی وێنەکان، یان پیشاندانی وێنەکان لەکاتی جووڵەداو بەشێوەیەك کەناکرێت پێی سەرسامنەبیت، چونکە بەتەوایی ئەو تەکنیکەیان بەکارهێناوە کەدواتر و بووە شێوازی فیلمی کارتۆن و فیلم دروستکردن ئەویش بەدووبارەکردنەوەی وێنەکان لەدۆخی جیاجیای جووڵاندا، کاتێك لەتاریکیدا گڕی مەشخەڵێك لەبەردەم ئەو جۆرە وێنانەدا دەجووڵێندرێت، لەبەرچاودا دەکەونە جووڵەو ئەو مرۆڤانەی کەڕەنگە لەو کاتەدا هێشتاکە بەزمان و ئاخافتن ئاشنا نەبووبێتن لەکەشێکی بەکۆمەڵدا سەیری ئەو وێنانەیان کردووە، دیارە لەپشت وێنەکردنیانەوە مەودایەکی زۆر قووڵتر هەیە لەوەی لەتێڕوانینێکی سەرپێیدا بینەر تەسەووری دەکات. لەو دەمەشەوە کەمرۆڤ توانیوویەتی قسەبکات و بدوێت، پانتاییەکی بەرفراوانی ژیانی بۆ گێڕانەوە تەرخانکردووەو لەنێو گێڕانەوەکاندا هەوڵی وێناکردن و بەرجەستەکردنی دیمەن و رووداو و کەسایەتییەکانی داوە، بەشێوەیەك کەوەك وێنەکان ئەوانیش لەجووڵەدا بن و لەمەشدا توانای ئیماو ئیحای جەستەی بەکارهێناوە، مرۆڤ نەیویستووە راوەستان بکاتە سەنتەری ئەوەی کەدەریدەبڕێت، هەردەم جووڵەی خستۆتە شوێن وەستان و سکون. دەتوانین کۆدە گرنگەکانی ئەدەبیات و هونەری ئێستا لەو سەردەمەوە ببینینەوە، رۆچوونە نێو پەنهان و نهێنییەکانی سەردەمانێکی بەرایی و سەردەمەکانی دواتریش دەمانگەیەنێتە ئەوەی کەهەست بەکۆنی ئەوە بکەین کەئەمڕۆ لەدنیای ئەدەبیات و هونەر و تەنانەت کایەکانی تریشدا دەگوزەرێت. لەو سەردەمانەدا جیاواز لەئێستا ئەگەر تاکە کەسێکیش بەکارێکی هونەری هەڵسابێت، لەمیانی گروپەکەیەوەو بەناوی ئەوانەوەو بۆ ئەوان وێنە دەکات، سەما دەکات، گۆرانی دەچڕێت و بەسەرهاتەکان دەگێڕێتەوە و ئەوەی کەلەدوای خۆی جێی دەهێڵێت هی هەمووانەو بەشێوەیەك لەشێوەکان هەمووان تێیدا بەشدارن. جێهێشتنی ناوێك لەودەمانەدا جێی باس نەبووە، تەنانەت نەبوونی ناوی کەسی بەرهەمهێن"نووسەر" لەحیکایەتەکانی"هەزارو یەك شەو"ەشدا دەبینرێتەوە، ئەمە بۆخۆی پێش باسکردنی هەر ژانرێکی ئەدەبی لەئێستادا یەکێکە لەخاڵە گرنگەکان و قسەو باس زۆر هەڵدەگرێت، چونکە بەمولکایەتیکردنی کارێکی ئەدەبی یان هونەری و ناساندنەوەی بەهۆی

ناوێکەوە و بگرە لەوە زیاتریش بەمیللی کردنی یان پێدانی خەسڵەتێکی نەتەوەیی و هەرجۆرە خەسڵەتێکی تر، زۆر دوورە لەمەغزا کەینوونییەکەی هونەر و ئەدەب و بەمەش ئەو پانتاییە بۆتە شوێنجێگەی کێبڕکێی ناوەکان، شەڕی ناوەکان، دوژمنایەتی ناوەکان، تەبایی ناوەکان و دەیان شتی تر. مرۆڤی نێو ئەشکەوتەکان زۆر لەئێمە بەتواناتر بووە چ لەڕووی کەشفکردن و خستنەڕووی بەرهەمەکانی و چ جێهێشتنی بێ هیچ کێشەیەك و خەم خواردنێك، چونکە خەمی ئەوەندە بووە کەوێنە زەینییەکانی و تەسەوورەکانی بخاتەڕوو. کاتێك نووسەر یان نووسەرانی"هەزار و یەك شەو"ە، بەرهەمێکی وا ناوازە بێناوی خۆیان جێدەهێڵن، دەزانن پاش نووسینی خوێنەر خاوەنێتی و تێکستەکان لەوان دەترازێن و ئەوانیش وەك هەر خوێنەرێك ئەگەر بیانەوێت دەیخوێننەوە. ئەم حیکایەتانە ئەقڵیەتی باوی نوسینی ئەدەبیاتی لەرۆژئاوادا لەبنەڕەتەوە گۆڕی و بووە سەرەتایەکی راستەقینە بۆ رۆمان و نۆڤێلا و کورتەچیرۆکی رۆژئاوایی و دواتریش لەوانەوە تەکنیکەکانی ئەو ژانرانە لەڕێی خوێندنەوەی دەقەکانیانەوە گەڕایەوە بۆ رۆژهەڵات.

پاش هەر خوێندنەوەیەکمان بۆ ئەو حیکایەتانە هەست دەکەین بەرانبەر شتێکی نوێ راوەستاوین کەپێشتر درکمان پێنەکردووە، دەکرێت چەندین خوێندنەوەی بۆ بکرێت، زۆر جیاواز لەمەعریفەیەك کەلەپشت ئەو دەقانەوە کاری کردووە. بۆ نموونە بەخۆڕا باس لەکەسێك ناکات خۆی کردۆتە"هارون ئەلرەشید"، یان ئەو دیمەنەی کە"هارون ئەلرەشید" دەچێتە ماڵی شاعیری ناسراوی عەرەب"ئەبی نەواس"و ئەو بەسەرخۆشی و لەساتەوەختی رابواردندا دەبینێت لەگەڵ چەند کوڕێکی گەنجدا کە"ئەبی نەواس"قاچی لەقاچیان ئاڵاندووەو خەریکی ماچکردنیانە، دیارە لەخۆڕا بەنێو چەندین حیکایەتی ئەفسوونئامێزدا نامانبات، چونکە کاتێك دەمانباتە سەر دیمەنێکی لەو جۆرەی پیاوە ناسراو و سوڵتان و زەنگینەکان و سەرسامامان دەکات، لەڕاستیدا زۆر لەوە قووڵتر کەتەسەووری دەکەین پرسیارمان لادروست دەکات و دەمانخاتە گومانەوە ئاخۆ وابوو یان وانەبوو، بەڵام خوێنەری وشیار ئەو پەنهان و شاراوانەی بۆ دەدۆزرێتەوە کەمەبەستە لەکارەکەدا.

 قسەکردن لەسەر هەر ژانرێکی ئەدەبی کارێکی ئاسان نییە چونکە بەدووبارەکردنەوەی هەموو ئەوەی کەکراوەو گوتراوە ناگەینە هیچ، ئەمە جگە لەوەی تاچەند ناوهێنانی بوارێکی ئەدەبی یان هونەری بەناوێکی دیاریکراو پڕاوپڕی ئەوەیە لەکایەی ئەو بوارەدا دەگوزەرێ، دیارە خودی ناونان یەکێکە لەئیشکالەکان. کاتێك "میلان کۆندێرا" رۆمانی "دۆن کیخۆتە" بەیەکەمین رۆمانی هاوچەرخ ناو دەبات، من وەك خۆم قسەم لەسەر ئەوە نییە یەکەمین رۆمانە یان باشترینە، بەڵام قسەم لەسەر وشەی هاوچەرخ هەیە، چونکە بەدیاریکردنی زەمەنێکی دەستنیشان کراو رۆمانەکە لەنێو زەمەنێکدا دەهێڵدرێتەوە، هەروەك چۆن هەبوون دەیانوویست سیفەتی مۆدێرنیزم یان پۆست مۆدێرنیزم بدەنە پاڵ رۆمانەکانی"سامۆیل بیکیت" بەڵام دواجار سەردەمی مۆدێرنیزم و پۆست مۆدێرنیزم کۆتاییان هات و کەچی هێشتاکە رۆمانەکانی "بیکیت" بەهەمان شەوقەوە خوێنەران دەیخوێننەوە. "ئۆرهان پاموك" کاتێك لەچاوپێکەوتنێکیدا پێیان گوت تۆ نووسەرێکی پۆست مۆدێرنیزمی زۆر نیگەران بوو و نکووڵی لەوە کرد سەر بەهیچ رێباز و قوتابخانەیەکی ئەدەبی بێت، دیارە ئەم پۆلێن کردنە کاری رەخنەگر و ئەوانەیە کەدەق هەڵدەسەنگێنن بەڵام لەهەمان کاتیشدا جێگەی پرسیارە.

سەبارەت بەوەش کەدەگوترێت"رۆمانی کوردی"، هەڵوێستە کردنی دەوێت، چونکە بە"دۆن کیخۆتە" ناگوترێت رۆمانی ئیسپانی هەرچەندە بەئیسپانیش نووسراوە. نووسین سەر بەڕەگەزێکی مرۆڤ نییە، سەر بەزمانێکی تایبەتیش نییە، "سەلیم بەرەکات" بەعەرەبی دەنووسێت بەڵام بەڕەگەز کوردە، لەکاتێکدا ئەدەبی کوردی ئەدەبیاتی ئەوی وەك ئەدەبێکی کوردی قبووڵ نییە، بەڵام ئەی ئەگەر نووسەرێکی بەڕەگەز غەیرە کورد هەموو بابەتی نووسینەکانی بۆ کورد تەرخان بکات، ئاخۆ نووسینەکانی دەچێتە نێو ئەدەبیاتی کوردییەوەو لەپاڵ ئەدەبیاتی کوردیدا حیسابی بۆ دەکرێت؟!. یان کەسێك بەڕەگەز سەر بەهەر نەتەوەیەك بێت و هەر لەمنداڵییەوە لەنێو کورددا گەورە بووبێت و بەکوردی بنووسێت و رەگەزنامەی کوردی پێدرابێت، ئەوە نووسینەکانی دەچێتە نێو ریزبەندی ئەدەبیاتی کوردییەوە یان نا؟!. ئەگەر وەك گریمانێك بچێت یان نەچێت ئەوە"نووسینی کوردی" وەك هەبوویەك و چەمکێك بەوشێوەیەی بەکاردەبرێت دەخاتە ژێر پرسیارەوە. تۆ بڵێی واباشتر و راستتر نەبێت، بۆ نموونە لەجێی رۆمانی کوردی

بگوترێت ڕۆمانی بەکوردی نووسراو یان پێچەوانەکەی ڕاستترو باشترەو ئەمانەو چەندین پرسیاری لەو جۆرە لەمڕۆدا دەکرێت هەبێت؟!. ژانرێکی وەك ڕۆمان، کەهەر لە"ڕۆبنسۆن کرۆزۆ" و"دۆن کیخۆتە"و زۆرێك لەڕۆمانەکانی تریش، مرۆڤ و ململانێیەکانی تەوەرەی سەرەکی هەڵسوڕانی ڕووداوەکانی بووە، ئەگینا "سێرڤانتیس"ێك بەدرێژایی ژیانی زەلالەتی بووە بەدەست دەسەڵاتی ئیسپانییەوەو لەزیندانێکەوە بۆ زیندانێکی تر ڕەوانەکراوەو بەم تۆمەت و ئەو تۆمەت ڕاودوونراوە، بەچی ئەوەی کەنووسیوویەتی دەبێتە موڵکی ئەدەبیاتی گەلی ئیسپانی. باشە زۆرێك لەو نووسەرە کوردانەی ڕەگەز نامەی وڵاتانی تریان هەیە ئەگەر بەرهەمێك بەزمانی کوردی بنووسن کوردییە، یان ئەگەر بەزمانێکی تر بینووسن کوردی نییە، بەهەرحاڵ دەبێت ساغکردنەوەی ئەمە بۆ خوێنەر جێبهێڵین. لەکاتێکدا دەبێت ئاماژەش بەوە بدەین کاتێك"نیچە" شێوازی ئاوازدانانی"لیتمۆتیڤی""ڤاگنەر"ی پەیوەست کرد بەئۆرگانیزەی میراتی جەرمەنییەوە، "ڤاگنەر" بەمە زۆر نیگەران بوو چونکە ئەو مەبەستی بوو بگاتە کەینوونەی کولتووری مرۆڤ، هەرچەندە بەدەرنەبوو لەئەزموونی جەرمەنی بەڵام وەك پردێك بۆ پەڕینەوە بۆ نێو کولتووری مرۆڤایەتی.
هەر ژانرێکی ئەدەبی بەشێوەیەك لەشێوەکان دەبێتە بەشێك لەکولتووری سەردەمەکەی خۆی، بەڵام نابێت لەگەڵ میرات تێکەڵی بکەین، کەلەباوانەوە بۆ وەچەکانی دەمێنێتەوە. کەفۆلکلۆر و ئەفسانەو داب و نەریت و میسۆلۆژیا و ئایین و هونەری میللی و زۆر شتی تریش دەگرێتەوەو هەر میللەتەی میراتی خۆی هەیە، ئیدی ئاستی جیاوازییەکانی هەرچەندێك بن!؟.
کاتێك زۆرێك لەنووسەرە مەغریبی و جەزائیرییەکان بەفەڕەنسی ڕۆمان دەنووسن و باس لەهەرچییەك بکەن، عەرەب بەوەرگێڕانی لەنێو ئەدەبیاتی عەرەبیدا جێی دەکاتەوەو وەك ئەدەبێکی عەرەبی دەیناسێنێت و بەو حوکمەی بەفەڕەنسیش نووسراوە جێبوونەوەی لەنێو ئەدەبیاتی بەفەڕەنسی نووسراودا کارێکی قورس نییە، بەڵام ئاخۆ لەڕاستیدا سەر بەکامیانە، بێگومان سەر بەهیچ کامێکیان نییە، دواجار گوزارشت لەئەزموونی نووسەرێك دەکات و ئەگەر زمانێکی یەکگرتووی گەردوونی هەبووایە ئەوە نووسەر بەو زمانە دەینووسی و لەمەشدا هیچ نەنگییەك نییە.

پاش مردنی ڕۆماننوس"مەمەد ئوزوون" زۆرێك لەخوێنەری شێوەزاری سۆرانی ناوی نووسەرێکی وەك ئەوی بیست و ئەو بابەتانەی بەرچاو کەوت کەلەسەری نووسراو، ڕەنگە خوێنەرانی ئەم دەڤەرە خۆشحاڵیش بووبێتن کەکورد ڕۆماننوسێکی لەو چەشنەی هەیە وەك ئەوەی کەباسکرا. بەڵام بێئاگایی خوێنەرانی ئەو شێوەزارەی ئێمە پێی دەنووسین لەوەی کەئەو نووسەرە دڵپاك و بەستەزمانە بەدرێژایی تەمەنی نووسینی نەیتوانیوە یەك دێڕی گرنگ بڵێت و باشترین نووسەری ئەدەبیاتێکی سەرزارەکییە، هەر وەك"جگەر خوێن" کەجگە لەبەکارهێنانەوەی زاراوە سوواوەکانی خاك و نیشتمان و هاوشێوەکانی و سەرپێی بوونی ئەوەی کەدەیڵێت تەنها یەك دێڕی جیدی نییە، خستنەڕووی ڕاستییەکی وا هیچ نەنگییەکی تێدا نییەو لەئاست خستنەپاڵی چەندین زاراوەی ناسیۆنالیستی بۆ ئەو زاتەو پێداهەڵدانی لەلایەن ئەقڵیەتی ناسیۆنالیستییەوە هیچ گرفتێك نییەو چۆن وەسف دەکرێت و بەرز دەکرێتەوە بەدوور لەدنیای ئەدەب ئاساییە؟!. بەڵام هێنانە ناوەوەی ناوێکی واو هاوچەشنەکانی بۆ نێو دنیای ئەدەبیات و قبووڵکردنیان وەك کەسانێکی جیدی لەبواری نووسینی ئەدەبیاتدا کارەساتێکی گەورەیە، ئەو و هاوچەشنەکانی نە"ئەحمەدی خانی"ن و نە"نالی"یش تا ئەوەی کەنووسیوویانە پێویستی بەهەڵوێستەکردن بێت.
لەهەمان کاتدا ئاگادارنەبوونی خوێنەرانی کوردستانی باکوور لەئەدەبیاتی شێوەزاری سۆرانی چ وەك ئەوەی تەنها بەلاتینی دەخوێننەوەو چ وەك ئەوەی زۆربەی نووسینەکانیان بەتوورکییە، ئیدی ئەم دابڕانە بەتێکەڵ کردنی کرمانجی ژوورو کرمانجی خواروو لەهەواڵەکانی کەناڵەکانی ڕاگەیاندندا، یان بەو تێکەڵ و پێکەڵییەی لەکتێبەکانی کوردی قۆناغەکانی خوێندنی ئەم دەڤەرەدا کراوە چارەسەر ناکرێت، ئەمە ئیرادەو پرۆژەیەکی زۆر لەوە بەهێزتری دەوێت کەهەیە. هەربۆیە ئەگەر شیاویش بێت بگوترێت ئەدەبیاتی کوردی، ناچارین بڵێین ئەدەبیاتی کام شێوەزاریان. ئەمە کێشەیەك نییە تەنها تایبەت بێت بەکورد، تورك یەکێکە لەو نەتەوانەی ئەگەر نەڵێین ئاستەمە، ئەوە مەگەر زۆر بەزەحمەت ئازەری و قیرغیزی و کازاخستانی و تورکمان و تورکی ئێستای تورکیا لەکاتی ئاخافتندا لەیەکتر حاڵی بین، بەڵام ئیرادەی سیاسی تورکیا هەر لەسەردەمی ئەتاتورکەوە شێوەزارێکی

تورکی زۆر نارەسەن و جیاواز لەڕیتمی تورکی بەسەر هەموو پانتاییەکانی تری بەرەگەز تورکەکاندا سەپاندووەو پاش رووخانی بلۆکی سۆڤییەتیش بەناردنی مامۆستا و دەیان پرۆژەی تایبەت بەفێرکردنی زمان، ئەو شێوەزارەی خۆی سەپاندووە کەتێکەڵەیەکە لەسەدان وشەی فەرەنسی و ئیتالی و ئینگلیزی و عەرەبی و کوردی و فارسی و چەرکەسی و لازیی و گریکی و زۆر زمانی تریش، توانیویەتی هەموو ئەو شێوەزارانەی کەئەوانی تر پێی دەدوێن لەئاست نووسیندا لایان بکاتە نەنگی و هەمووانیش ئەمەیان قبووڵەو لەڕووی زمانێکی یەکگرتووی نووسین و زمانەوە تەبان. بەڵام ئاخۆ ئەمە لەنێو کوردا بەو سانایییە دەکرێت و دەچێتەسەر، مەبەستم لەسەپاندنی شێوەزارێکی دیاریکراوە بەسەر ئەوی تردا، تالەم دەردەسەرییە رزگارمان بێت، ئەگەر کورد یەك نەتەوەو یەك میللەت بێت وەك باس دەکرێت، گرنگی چییە هەمووان لەسەر کام شێوەزار رێك دەکەون لەنووسیندا، ئاسایی نییە زمانێکی نووسینی هاوبەشمان هەبێت، لەکاتێکدا هەموومان ئەوە باش دەزانین دروستکردنی زمانێکی یەکگرتوو و تێکەڵ گرامەری دوو شێوەزارە سەرەکییەکە قبووڵی ناکات، عەرەب شێوەزاری چەند جیاواز بێت بێجگە لەبوونی زمانی یەکگرتوو، لەگرامەریشدا جیاوازیی نییە، بۆ نموونە جیاکردنەوەی مێینەو نێرینە، بەڵام ئەمە نەك هەر لەنێوان شێوەزاری کرمانجی باشوور و باکوردا هەیە بەڵکو لەنێو خودی شێوەزاری سۆرانیشدا هەیە، هەر بۆنموونە خۆشناوەکان مێینەو نێرینە لەبانگرتن و قسەکردنیاندا جیادەکەنەوە، هەر بەبیستنی ئەوەی کەدەیڵێن بەبێ هیچ ناوهێنانێك وەك زمانی عەرەبی و ئینگلیزی دەزانیت مەبەستیان نێرە یان مێیە. شێوەزاری هەورامانیش وەك شێوەزارێکی گرنگی تری زمانی کوردی و سەرباری نووسرانی کۆنترین نووسراوی کوردی بەو شێوەزارەو بەکارنەهێنانی لەمڕۆدا و حیساب بۆ نەکردنیان جێگەی پرسیارە، چونکە کێشەکە بەتەنها لەنێوان ئەو دوو شێوەزارەدا نییە، ئەی هۆرامانی و لووڕ و زازاو....

جا ئێمە کاتێك بەم شێوەزارە دەنووسین دەبێت بیر لەوەش بکەینەوە، چۆن وەربیگێڕینە سەر شێوەزارەکانی تری کوردیو چۆن ئەوەی ئەوانیش بگۆڕینە سەر شێوەزارەکەی خۆمان، ئەگەر کەمێك بیر لەمە بکەینەوە هەست دەکەین لەمڕۆدا بەرانبەر کێشەیەکی زۆر گەورە راوەستاوین.

جا لەهەمووشی سەیرتر ئەوەیە کەدواجار ئەگەر رێنووسی کوردی هەموو پارچەکانی کوردستان لەرۆژگارێکدا بکرێنە لاتینی یان عەرەبی چی روودەدات لەڕووی سڕینەوەو نەمانی هەموو ئەو دەقانەی کەتائێستا بەیەکێك لەرێنووسەکان نووسراوە، لەکاتی قبووڵکردنی ئەویتریاندا. "میهراد.ئیزەدی" پێی وایە کاتێك رێنووسی کوردی سەرجەم دەکرێتە لاتینی ئەوە هەموو ئەو ئەدەبیاتەی بەرێنووسی عەرەبی نووسراوە لەنێودا نامێنێت مەگەر تاك و تەرا هەندێکی رێنووسەکەی بگۆڕدرێت، ئەو دەمیش ئەو ئەدەبیاتەی کەرێنووسەکەی گۆڕدراوە دەبێت لەسفرەوە دەست پێبکات، نموونەش بۆ ئەمە ئەو رێنووس گۆڕینەی ئەتاتورك بوو کەتوانی گەورەترین دابڕان لەنێوان هەموو ئەوەی کەپێشتر نووسرابوو، هەموو ئەوەی کەدواتریش نووسرا دروست بکات، ئەگەر تاك و تەرا هەندێك لەرێنووسی ئەو دەقانەی سەردەمی عوسمانییەکان گۆڕدرابێت، لەچاو هەموو ئەو رێژە زۆرە نووسراوەی کەهەیە و ئەمەش هیچ کاریگەرییەکی نییە لەگەیاندنی ئەوەی کەهەیەو بۆ هەتاهەتایە زۆربەی ئەوەی کەهەبوو کرایە نەزانراو.